

Akcija 10. travnja i Operacija Gvardijan

U kratko, Akcija 10. travanj trebala je povezati sve križarske skupine, nametnuti im organizirano vojno, političko i upravno vodstvo, omogućiti povratak članova Ustaškog pokreta koji bi u pogodno vrijeme, nakon sukoba zapadnog svijeta sa SSSR-om, organizirao masovni ustanak Hrvata radi rušenja komunističke Jugoslavije i obnove NDH. Međutim, Udba se od samog početka ubacila u tijek akcije, organizirajući Operaciju Gvardijan kada je uhvatila čak 96 sudionika prije no što su poduzeli bilo kakvu akciju. Nekoliko ih je ubijeno tijekom Operacije. Zapravo, osim prve skupine, sve su druge pohvaćane na samoj granici. Tako je Udba učinkovitom kombinacijom ubacivanja svojih agenata u vodstvo HNO-a i među križare zarobila velik broj najviših dužnosnika i časnika NDH. To je svakako najveći udarac koji je ustaška emigracija pretrpjela u razdoblju takozvane druge emigracije i, svakako, najveći uspjeh Udbe u sukobu s ustašama u njezinoj povijesti.

Akcija 10. travnja i Operacija Gvardijan, kako je protuakciju prema pseudonimu Božidara Kavrana nazvala Udba, pripadaju među veće zagonetke u novijoj hrvatskoj povijesti. Točnije, način na koji je Udba prodršla u organizacijsku strukturu HNO-a, štoviše, u sam njezin vrh, gdje je bio centar akcije, ostao je nerazjašnjen. Ni ova knjiga ne donosi konačne odgovore na pitanje kako je Udba uspjela Akciju 10. travnja od njezinih početaka do kraja staviti pod svoju kontrolu i uhititi sve njezine sudionike koji su prešli granicu. Ovdje će se ukratko prikazati samo bitni elementi u vezi s akcijom, ali bez ambicije da se značajno prijeđu okviri koje je postavila dosadašnja literatura.²⁵⁰ *

²⁵⁰ O tome vidi: HDA, Optužnica Milošu i družini, 17. 6. 1948.; HDA, RSUP SRH, SDS, 015-7-11-51, Optužnica Kavranu i družini, 5. 8. 1948.; *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*; D. MARKOVIĆ, N. MILOVANOVIĆ, Đ. REBIĆ, *Ratnici mira*; N. MILOVANOVIĆ, *Kroz tajni arhiv Udbe*; B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*; M. FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*; ISTI, *Svaki sa svojom dramom*; V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine, Susret s hrvatskom emigracijom 1965. Dojmovi i razgovori*, Zagreb, Art Studio Azinović, 1995.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*; I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj ...*; ISTI, *Tragedija Kavrana i drugova*; Fra M.

Božidar Kavran nakon uhićenja

Mali korak naprijed jest dokumentirana potvrda opravdanih sumnji da su logornik Ivan Kozarac i Pavao Vučetić, jedan od vodiča, zaista radili za Udbu, ali i to da su se njezini agenti nalazili pri samom vrhu Ustaškog pokreta ili su, pak, bili bliski Hrvatskom državnom vodstvu Hrvatskoga narodnog otpora. Djelovali su pod kodnim imenima Ankica, Jozef, Kumek, Micika i Ranko, ili pak Fani, pripadnik Ustaške nadzorne službe koji je radio u odsjeku za evidenciju, kao što se spominje u literaturi. Ankica je bio naziv muške osobe. Kumek je bio Pavao Vučetić, a Micika Božidar Gregl.²⁵¹ Prava imena i prezimena ostalih i dalje su nepoznata.

Ovdje je Akcija 10. travnja prikazana uglavnom sa stajališta njezina neposrednog odraza na stanje pokreta otpora u Hrvatskoj, posebice na potpuni prekid aktivnosti vodstva HNO-a na organizaciji otpora i drugih kontakata s domovinom, gdje je, uostalom, križarstvo tada, 1948., gotovo potpuno zamrlo.

Akcija je pokrenuta u suglasnosti s Antom Pavelićem, iako se on od toga kasnije ogradio.²⁵² Kavran, koji je vodio Akciju 10. travnja, njezinim je sudionicima naglašavao da akciju vodi Pavelić, ali da se njegovo ime neće spominjati zbog političke situacije.²⁵³ Dakako, Pavelić nije imao udjela u konkretnim poslovima oko Akcije, ali bio je upoznat s njezinim tijekom. Kavran ga je obavijestio u proljeće 1948., barem posredno, o stanju u domovini iako nije znao da je, zapravo od dolaska prve skupine u Hrvatsku, dakle već od ljeta 1947., bila riječ o podvalama i o lažnim podacima Udbe. Krunoslav Draganović tvrdi da je Pavelić u proljeće 1948. znao da u domovini nešto nije u redu pa je odbio osobno primiti Kavrana, koji je došao u Rim kako bi ga upoznao sa stanjem. Štoviše, Draganović tvrdi da je to znao i Kavran. Njega je engleska obavještajna služba F.S.S. obavijestila da

PLANINIĆ, *Tko je izdao Kavrana?*. Iako se izričito ne spominje, vjerojatno je da se na tu akciju odnosi i: Tereza SALAJPAL, Udbina klopka za križare (Sjećanje Marije Peroš Petričević), *Politički zatvorenik*, Zagreb, 1997., 64.-65., 64-66.; Zvonimir DESPOT, Plan Deseti travanj i (li) Operacija Gvardijan, *Podravski zbornik*, 200.-2001., 161-175.

²⁵¹ Prava imena Kumeka i Micike otkrio je dr. sc. Jere Jareb. Kopije izvješća agenata iz HDA s komentarima J. Jareba u posjedu autora. Vidi i: Jere JAREB, Povijesna građa o odmetnicima, protukomunistima poslije Drugog svjetskog rata, 333. Podaci o Faniju u: M. F. KRANJC, *Zarote in atentati na Tita*, 230.

²⁵² S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 197, 260, 285.

²⁵³ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova*, 34; V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, 254.

ne postoje nikakvi ljudi njegove organizacije u hrvatskim planinama. Isto mu je rekao i Draganović, ali Kavran je odbacio takve informacije kao netočne.²⁵⁴ Da su neki sumnjali da se nešto čudno događa, svjedoči i Geco Altman, koji je kasnije čuo da su Englezi, koji su bili upoznati s pravim tijekom akcije, imali prešutni dogovor s Udbom, koja je imala u rukama njihove agente.²⁵⁵ Međutim, Rover odlučno odbacuje tvrdnje da bi obavještajne službe SAD-a i Velike Britanije znale da je akcija otkrivena. To nije znao nitko, ni Kavran ni Pavelić, koji je još u svibnju 1948. slao upute Kavranu. O tome da se Kavran dobrovoljno predao pisao je samo Prusac.²⁵⁶ Da vodstvo zaista nije sumnjalo u otkrivanje akcije potvrđuje i dr. sc. Jere Jareb, i to na temelju uvida u Sušićevu dokumentaciju.²⁵⁷ Konačno, Krunoslav Draganović tvrdi da mu je Kavran u svibnju ili lipnju 1948., dva mjeseca prije svoga uhićenja, tvrdio da su cijeli pojasevi zemlje oslobođeni te da bi mogli osvojiti Otočac ili Požegu.²⁵⁸

Glavni centar iz kojeg je vođena cijela akcija bio je smješten nedaleko slovenske granice pokraj Villacha (Beljak).²⁵⁹ Kanal za prebacivanje preko granice i vezu s križarima na Bilogori trebali su uspostaviti poručnik Martin Nemeč i vodnik Drago Kutleša. Po Kavranovu nalogu prvi su put otišli u Hrvatsku 15. veljače, a vratili su se 7. travnja 1947. razočarani događajima na Bilogori i u okolici Koprivnice.²⁶⁰ Uspjeli su razgovarati samo s jednim križarom na granici.²⁶¹

Unatoč svemu akcija je pokrenuta. Prva je skupina prešla granicu između Gole i Ždala na rijeci Dravi 7. lipnja 1947.²⁶²

²⁵⁴ V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, 165, 328, 329.

²⁵⁵ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova*, 215.

²⁵⁶ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 298.

²⁵⁷ Dopuna recenzenta dr. sc. Jere Jareba na moj rukopis.

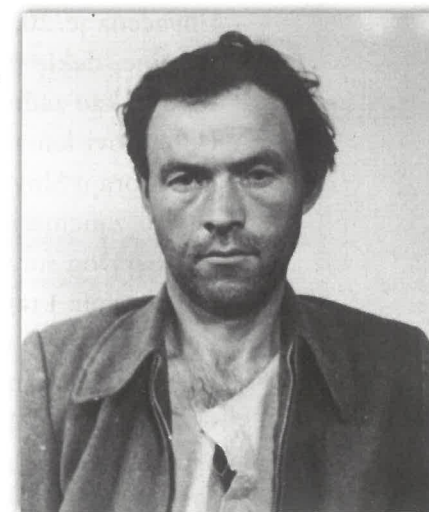
²⁵⁸ V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, 329.

²⁵⁹ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova*, 27.

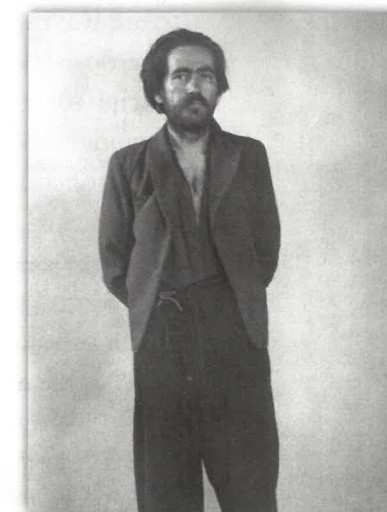
²⁶⁰ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 366.

²⁶¹ HDA, Zapisnik: Kavran Božidar.

²⁶² HDA, Banditizam – Koprivnica.

Ante Vrban nakon uhićenja

Ljubo Miloš nakon uhićenja

18

Uhvaćena je 20. srpnja 1947. Od osme skupine pa sve do zadnje osamnaeste skupine, dakle od 23. ožujka pa do 4. srpnja 1948., kad je uhvaćen Božidar Kavran kao zadnji sudionik u Akciji 10. travnja, uspostavljen je pod kontrolom Udbe novi kanal na austrijsko-jugoslavenskoj granici kod sela Svečina pokraj Maribora u Sloveniji.²⁶³

Ako zanemarimo mnoge pojedinosti, svi se autori slažu da je Udba poslala jednog svog suradnika da luta po Papuku ne bi li naletio na križare koji su se tuda kretali. I taj zavrbovani križar odigrao je važnu ulogu u hvatanju prve skupine, a kasnije i drugih, koje su se ubacivale preko Mađarske. Međutim, jedino Borislav Suša, inače vrlo nepouzdan autor, otkriva još jednog agenta kojeg je Udba ubacila u Austriju i koji je bio ključan za otkrivanje Akcije 10. travnja. Taj agent, kojeg on naziva Kulen, bio je prethodno ubačen u tajnu ustašku organizaciju u Zagrebu, s kojom je bio povezan Kavran. Njega je Udba ubacila u tu organizaciju preko jednog zarobljenog križara s Papuka, koji je otkrio svoje veze sa Zagrebom. Nakon određenog vremena Kulen se prebacio u Austriju preko Zlate Kavran, žene Božidara Kavrana, koja je bila član te organizacije i koja je, piše Borislav Suša, prihvatila suradnju s Udbom. Uspio je ući u vrh organizacije Akcije 10. travnja i upravo je on bio taj koji je obavijestio Udbu o dolasku prve skupine s kojom je došao i on sam. Kad ga je Miloš, nakon što su četiri dana lutali okolicom Koprivnice, vratio natrag preko granice s izvješćem, Kulen je uspio izvijestiti i Udbu. Nakon te obavijesti Udba je aktivirala suradnika na Papuku, koji je dočekao prvu skupinu i povezao je s „križarima”, zapravo specijalnom jedinicom Udbe. Odvojeno od događanja u šumama Papuka, piše Suša, Udba je među ustašku emigraciju u Austriji ubacila agenticu Anu Rubenić. Uz njezinu pomoć, dakle aktivnom ulogom Udbe, otvoren je novi kanal za ubacivanje gerilaca preko Slovenije preko Jedlovnika.²⁶⁴ Uloga Udbe oko otvaranja drugog kanala poznata je i drugim autorima. Udba je pokrivajući oba kanala za prebacivanje, onog prvog preko Mađarske, a nakon njegova napuštanja i onog drugog preko Slovenije, zatvorila krug i većinu sudionika Akcije 10. travnja uhvatila na prijevru i sprovela u zatvor.

Prikazao sam Sušino pisanje zato što opisuje ulogu Udbinih špijuna u Austriji, iako je za sad nemoguće odgovoriti što je od toga istinito, a što, kao što je već

²⁶³ G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, 216.

²⁶⁴ B. SUŠA, Operacija „Gvardijan”, *Vjesnik*, 26. 1. – 14. 2. 1983., 1. 1. 1983.

Predstavnici „Hrvatskog Otpora”

u Istri

Predmet: Izvještaj
Podgorica i Rhein.

Borislav Stigmeš u B. J. (reklam. Klopka) a na osnovu izvještaja i ispitivanja podataka podnosi sljedeći izvještaj:

1.) Mađarska. Hrvatski na put 23-IV. Stigli na odredište 1-VI.

a.) Njega ostavili na B. J. pored najbolje vođe mi je se mogao nositi. Remen na hlačama se je on morao nositi kod prvog izvještaja na letu je potpuno posumnio jer je bio pasivan i obično u tihim. Osim toga ne moguće je bilo nositi radi velike težine i isprekine. Bilo je da ga nose dvojica na jednom dugorukom kolcu ali je i to nemoguće bilo. On je težio oko 50 kg. a visina oko 150 cm.

b.) Gran. i Odra. Išli su se na Ristom. Prelaz gran. i Odra mogut. Išla je i potpuno posumnio, nije se dobro nosio. Bezuspješno bi se morala njegovu sigurnosti plaćati potpuno i potpuno organizira. U tu priču morala bi mu se staviti na raspolaganje izvjesna mater. rata. On osobno jedva rini i nije u mogućnosti da is. svojih predstava radi od organiziranja hanala. Prema situaciji koja vlada u Istri. mora se bezuspješno i u prvom redu staviti izatake, ha ha bi sigurnost hanala bila pasivno donijela za putovanje. Posljednja stvar se to može reći ali se mora imati potpuno predstava na raspolaganje. Neobično bi bi lo a sigurno bi ispravilo i istara plati ljudi kao organi risanog hanala. Molim vas da ovo shvatite najobutnije. Glad oho pismo napisano je u B. J. To je kod Hrvatske pa ipak nemorate tohoreći dobiti hanal. A ha ha to onda raktirati od jednog strana. Na prijedlog je da se ovaj hanal mora pod potpun sienu i materijalnu i finišu potpuno palosati. To je

Izvješće Ante Vrbana i Ljube Miloša (Bilogora, 9. lipnja 1947.)

Ivan Krajačić Stevo i Andrija Hebrang

rečeno, nova „kombinacija” Udbe. Daljnji tijek akcije, barem u bitnim crtama, nije upitan za većinu autora, a ima potvrde i u izvorima.

Prva skupina, u sastavu Ante Vrbani, Ljubo Miloš i Luka Grgić, koja je prešla granicu 6. ili 7. lipnja 1947., imala je zadaću povezati se s 1. slavonskim križarskim združenjem te organizirati prihvatnice na Bilogori i na Papuku, ali i, kao što su očekivali, pronaći Luburića, Bobana, Sudara, Bogdanića i Štitića. No umjesto da ih prihvate organizirani križari, skupina nije našla nikoga. U svom prvom i jedinom izvornom izvješću od 9. lipnja 1947. s Bilogore, dakle izvješću nastalom bez „pomoći” Udbe, Miloš i Vrbani javili su Kavrani da se u Podravini nisu povezali s križarima, ali da će to pokušati na Papuku.²⁶⁵

Lutali su po Bilogori, Papuku, Psunju i Krndiji više od mjesec dana bez rezultata. Od križara nije bilo ni traga. Jedini „križar” kojeg su sreli 19. srpnja 1947. na Papuku bio je suradnik Udbe, koji ih je već sutradan povezao najprije s Ivanom Kozarcem, a onda i s lažnim križarima, zapravo s jedinicom Udbe koja ih je uhitila. O tome su

pisali, svaki na svoj način, Prusac, Rover, Vuković i drugi.

O Operaciji Gvardijan sačuvano je nekoliko izvješća Udbe. Iz izvješća jednog od njezinih najviših časnika, general-bojnika Ivana Krajačića, vidi se da je na Papuku zaista djelovao jedan „naš suradnik”, koji je „zavrbovan” i koji je „naletio” na trojku na čelu s Vrbanom. Dokument od 12. svibnja 1948., dakle iz vremena dok je operacija još trajala, otkriva i to da je Udba dobila informaciju o Akciji 10. travnja od svojih agenata, pod kodnim imenom Micika i Jozef, iz „agenture centra Beč”. Oba su bili „hrvatski emigranti zadobijeni na bazi rehabilitacije”. Micika, zapravo B. Gregl, bio je plasiran neposredno u krug najviših funkcionara, među kojima se spominju Mate Frković i Vladimir Sabolić, a Jozef je

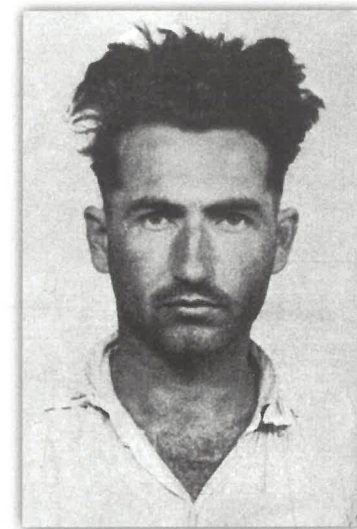
²⁶⁵ HDA, Izvještaj Predstavništvu Hrvatskog Otpora u tuđini, 9. 6. 1947.; HDA, RSUP SRH, SDS, 015-25, Banditizam – Slavonska Požega; G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, 54-55; Milenko DODER, *Tajni rat*, Zagreb, 1984., 176., 186.; M. DODER, *Jugoslavenska neprijateljska emigracija*, 107.; S. KOŽUL, *Spomenica žrtvama ljubavi zagrebačke nadbiskupije*, 80; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 379; I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova*, 127, 128.

prijateljevao s Vjekoslavom Blaškovom i Vilkom Riegerom. Osim njih dvojice, za Udbu su radila još dvojica agenata, pod kodnim imenom Kumek i Ranko, obojica također iz redova hrvatske emigracije. Kumek, tj. Pavao Vučetić bio je neposredno uključen kao vodič skupina, a Ranko je osobno kontaktirao s Kavrantom i s ustašama po logorima. U još jednom dokumentu, pod nazivom *Izvještaj o grupi Kavrani-Miloš* ili *Emigrantsko-teroristička grupa Kavrani-Miloš. Rezime i izvještaji razrade*, spominje se da je Udba imala agenta u Austriji i da je on prvi obavijestio Udbu o pripremanju akcije.²⁶⁶

Riječju, dokumenti Udbe potvrđuju tvrdnje iz literature o suradniku Udbe na Papuku i njegovoj ulozi u hvatanju prve skupine koja je došla preko Mađarske, ali i sumnje da je upravo Udba otvorila drugi kanal preko Slovenije, nakon što je prekinut kanal preko Mađarske, pomoću jednog vodiča, njezina suradnika. Štoviše, nepobitno se dokazuje da je Udba imala još trojicu suradnika u ustaškom vrhu koji su odigrali presudnu ulogu u Akciji 10. travnja i omogućili njezin potpuni krah.

Nakon što je Udba uhvatila gotovo sve sudionike, a 4. srpnja 1948. i Božidara Kavrana, odlučila je prekinuti akciju. Vjerojatno je bila potaknuta potrebom da objelodani ovaj značajan uspjeh nakon teškog udara koji je jugoslavenskim komunistima zadan Rezolucijom Informbiroa od 28. lipnja 1948. Radiotelegrafist Akcije 10. travnja u Austriji u noći 9. na 10. srpnja 1948., nakon svih lažnih javljanja Udbe, primio je zadnji brzojav, i to nešifriran u otvorenom i sočnom slogu:

„Idite u pi(zdu – op. Z.R.) materinu. Mi smo vas zajebali. Stop. Svi ste u našem zatvoru. Stop. Ha-ha-ha! Opet ćemo uspostaviti

Adam Miličević nakon uhićenja

Franjo Petek nakon uhićenja

²⁶⁶ HDA, RSUP SRH, SDS, 015-7-7, Emigrantsko-teroristička grupa Kavrani-Miloš. Rezime i izvještaji razrade; isto, MUP FNRJ UDB-a I odeljenje, str. pov. br. 165, 12. maja 1948. O vrbovanju Kozarca vidi: HDA, CK SKH, VK, k. 134, Izvještaj o radu na suzbijanju banditizma na okruzima Brod, Bjelovar i Zagreb. Ovaj se izvještaj nalazi unutar košuljice s naslovom Tabelarni pregled banditizma i njegovog djelovanja u 1946 godini (izvađeno iz izvještaja Ministarstva unutrašnjih poslova).

Ljubo Miloš pod stražom

vezu preko „tete Ane”. Ona će vam se javiti! Idite u p(izdu – op. Z. R.) materinu!”²⁶⁷

Ministarstvo unutarnjih poslova Hrvatske 12. srpnja 1948. obavijestilo je javnost da su organi sigurnosti od 20. srpnja 1947. do 3. srpnja 1948. uhvatili 96 „špijuna i terorista”.²⁶⁸ Najpoznatiji među njima bili su: Božidar Kavran, stožernik i upravni zapovjednik Ustaše, organizacije Ustaškog pokreta koja je okupljala odrasle muškarce, Vjekoslav Blaškov, poglavni pobočnik i povjerenik Hrvatskoga radničkog saveza i komore, Vladimir Sabolić, veliki župan i državni tajnik u MUP-u, ing. Mimo Rosandić, državni tajnik u Ministarstvu šuma i ustaški pukovnik, Julije Špalj, stožernik, Božidar Petračić, stožernik i ustaški bojnik, Ivica Gržeta ravnatelj poštanske cenzure i ustaški bojnik, Josip Tomljenović Braco, ustaški potpukovnik i zapovjednik pukovnije, Ljubo Miloš, ustaški bojnik i zapovjednik logora Jasenovac, Stara Gradiška i Lepoglava, Ante Vrbanić, ustaški bojnik, ing. Franjo Petek, logornik i ustaški satnik, i Želimir Liko, ustaški satnik i svećenik.²⁶⁹

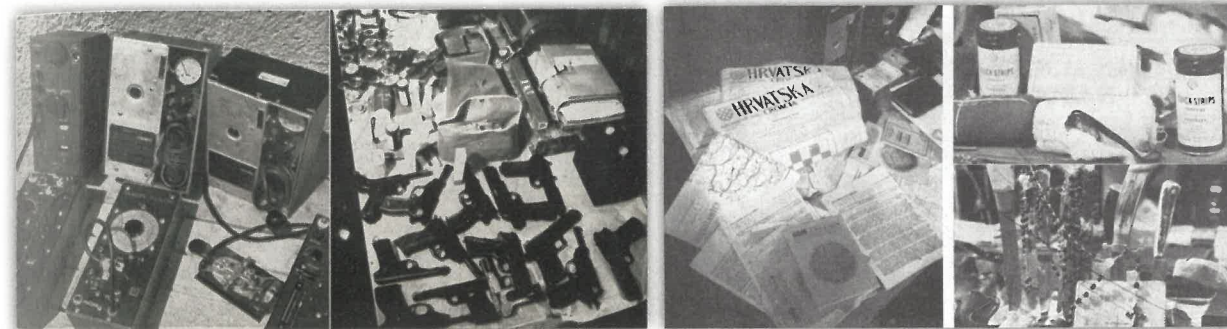
Pokrenuta je velika istraga koja je, prema Vinku Nikoliću, osim sudionika akcije zahvatila oko 200 ljudi u domovini. Mnogi su bili uhićeni i zlostavljani te osuđeni.²⁷⁰ Sudionicima akcije suđeno je u dvije odvojene skupine. Vrhovni sud Hrvatske sudio je 55-orici, i to onima s važnijom ulogom u NDH i u HNO, od 12. srpnja 1948. do 27. kolovoza 1948. u dvorani Zagrebačkog zbora. Ostaloj

²⁶⁷ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 319.

²⁶⁸ U izvorima i literaturi pojavljuju se dva datuma početka Akcije 10. travnja, 20. 7. 1947. i 22. 7. 1947., i dva datuma njezina kraja, 3. 7. 1948. i 4. 7. 1948. Vidi: HDA, Optužnica Milošu i družini, 17. 6. 1948.; HDA, RSUP SRH, SDS, 015-7-11-51, Optužnica Kavranu i družini, 5. 8. 1948.; G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, 209.; A. VOJINOVIĆ, Kako se razvijala naša Služba sigurnosti, 14. 7. 1984.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 319.

²⁶⁹ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 314-318; A. VOJINOVIĆ, Kako se razvijala naša Služba sigurnosti, 30. 6. 1984.

²⁷⁰ V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, 262; Ladislav HAJBA, Prekodravski seljaci u „Akciji Deseti travanj”, *Politički zatvorenik*, 2002., 212, 31-34.

Zaplijenjena oprema i oružje te predmeti pronađeni kod uhićenika

36-orici suđeno je pred Vojnim sudom u tri skupine.²⁷¹ Većina je osuđena na smrt.

Nakon propasti akcije ustaško je vodstvo 20. srpnja 1948. objavilo službenu *Obavijest* s potpisom „Iz redova HNO”. Napisao ju je Lovro Sušić uz suglasnost Mehe Mehičića i Mate Frkovića.²⁷² S obzirom na temu, posebno je zanimljivo tumačenje o razlozima pokretanja akcije.

„Potreba sustavnog povezivanja i jedinstvenog vojno-političkog organiziranja spomenutih grupa u svrhu vođenja hrvatskog narodnog otpora potaknula je jednu skupinu mladih hrvatskih časnika i političkih dužnostnika, da iz emigracije pođu u domovinu. Njihova je namjera osim gornjega bila još napose: spriječavati neodgovorne ispade pojedinih grupa i time izazivane represalije na pučanstvu, dakle spriječavati nepotrebno proljevanje krvi, te spremati organizirani narodni odpor za onaj

Novinari za vrijeme suđenja

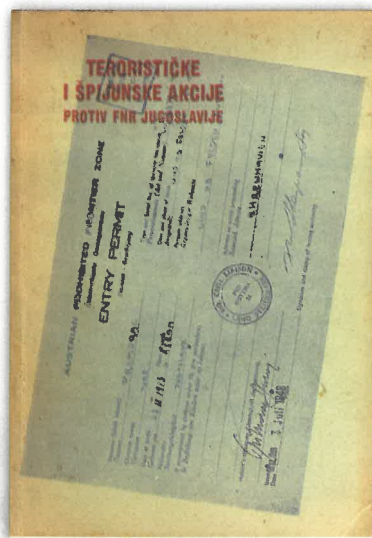
Ljubo Miloš (lijevo) i Božidar Kavran (desno) tijekom suđenja

²⁷¹ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 322-329; G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, 211.

²⁷² S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, 320.

Vijesti o uhićenju sudionika akcije Gvardijan dana je velika pozornost i na naslovnici *Vjesnika*

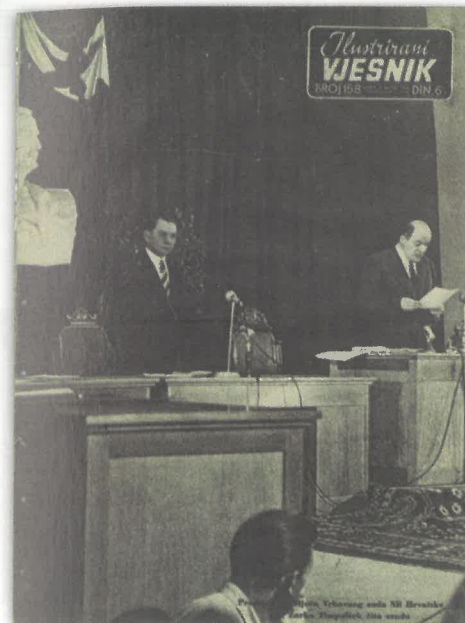
Knjiga *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije: Otkrića sa zagrebačkog procesa protiv ustaške terorističko-špijunske grupe Kavran-Miloš*, koju je u Zagrebu objavilo Društvo novinara NR Hrvatske

čas, kad obće prilike u svijetu dozore za obći narodni ustanak.”

Sušić je u pismu generalu Luburiću, koji je u međuvremenu, očito, izašao iz potpune ilegale, od 24. rujna 1948., dakle neposredno nakon propasti Akcije 10. travnja, ocijenio posljedice akcije. Njegove riječi svjedoče o bolnom otrežnjenju.

„Posljedice pak na domovinskom odsjeku su takove, da sam ih punim pravom označio kao ‘tabula rasa’, dakako krvava. Ja držim, da je zahvat uslijedio u početku, i da je prema tome sve bila mistifikacija, pa prema tome nemamo dolje posve ništa osim moguće nešto rasteptenih grupica odnosno pojedinaca, koji sakrivanjem kojekuda spašavaju svoj goli život. To svoje uvjerenje, dakako da ne kazujem nikom osim ovo nas nekolicine. To pak znači, ako se uobće mislilo što počinati, da treba početi sve iznova. Prema tome jedva se ovdje može govoriti o nekom ‘sredjenom povlačenju’, o ‘naknadi gubitaka’, ‘popunjavanju pukotina’ i ‘sredjenju svojih redova’ i kako se sve ne zovu ti strateški čini i zahvati. Govorim dakako o domovinskom sektoru.”

Svima je postalo jasno da nije bilo uvjeta o pokretanju otpora, iako se i dalje razmišljalo o stvaranju vojno-organizacijskog kostura koji bi bio spreman „za dani momenat”. Ipak, podržavanje iluzije da nije sve gotovo bilo je nužno kako bi se preživio težak udarac. Međutim, s Hrvatskom je bila prekinuta svaka veza. Sušić je objavio nekoliko okružnica, a u onoj od 20. ožujka 1949. priznaje da nije moguća izgradnja sustavne organizacije u domovini

Fotoreportaža iz Ilustriranog *Vjesnika* o suđenju sudionicima akcije Gvardijan

jer se stanje iz 1946. već od 1947. jako promijenilo. Pozivajući se na svjedočanstva izbjeglih iz domovine, ocjenjuje da je

„...teror tako strašan i obavještajna služba tako jaka, da je nemoguć ikakav aktivan rad, pa su i one odporne grupe odnosno grupice, što se još uvijek nalaze razsijane po šumama i zakloništim, prisiljene na potpunu pasivnost.”²⁷³

Ipak, prigušeno raspoloženje hrvatskog naroda, uvjeravao je sebe i druge Sušić, gotovo jedinstveno je protukomunističko i protujugoslaveno, a misao o hrvatskoj državnosti jača nego ikad, unatoč divljanju srpstva koje je prevršilo svaku mjeru.²⁷⁴

²⁷³ Ovaj, kao i prethodni neobilježeni, navod u: I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj* ..., 131, 112, 170.

²⁷⁴ Isto, 171.